

The Role of Content Knowledge and it's Pedagogical in the Internship of Student Teachers in the Field of Teaching Students with Special Needs

Seyyedeh Somayyeh Jalil-Abkenar*¹ , and Arefeh Gorji²

1. **Corresponding author**, Department of Psychology and Counseling, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran. E-mail: s.jalil-abkenar@cfu.ac.ir
2. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Isfahan, Iran. E-mail: A.gorji2000@yahoo.com

ORCID

Seyyedeh Somayyeh Jalil-Abkenar

<http://orcid.org/0000-0003-0496-8273>

Arefeh Gorji

<http://orcid.org/0009-0002-3537-2149>

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Keywords:
Content knowledge
Internship
Pedagogy
Student teachers
Students with special needs

Background and Objectives: Providing special educational opportunities for students with special needs is one of the goals of exceptional education and in accordance with the principle of educational justice in the national curriculum. In order to achieve this goal, the specialized training of student teachers in this field is a fundamental step to advance the goals of the document on the fundamental transformation of education. Therefore, the present study was conducted with the aim of investigating the role of content knowledge and it's pedagogical in the internship of student teachers in the field of teaching students with special needs. **Methods:** The current research is of a qualitative type, which was carried out using the phenomenological method. The participants were selected using the purposeful sampling method from among students in the field of education for students with special needs were selected at Farhangian University of Isfahan, and there were 13 of them. The research tools included the articles available in IranDoc SID, Magiran, ISC, Science Direct, Scopus, PubMed, Medline, and Google scholar databases and the curriculum of the field of education for students with special needs, and a semi-structured interview was used to collect data. The Colaizzi method was used for data analysis. **Findings:** After thematic extraction, the interview results were classified into 3 main themes and 17 sub-themes. The main themes included developing professional knowledge, developing professional skills and increasing the motivation of student teachers. Based on the findings of this research, content knowledge and pedagogical content knowledge play an important role in the quality of internship of student teachers in the field of teaching students with special needs. **Conclusion:** Therefore, by preparing a rich curriculum based on content knowledge and content knowledge pedagogy, it is possible to increase the efficiency of these students in the field of teaching students with special needs.

نقش دانش محتوایی و پداگوژی آن در کارورزی دانشجو معلمان رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه

سیده سمیه جلیل آبکنار^{۱*}، و عارفه گرجی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه آموزش روان شناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران. رایانامه: s.jalil-abkenar@cfu.ac.ir

۲. گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، اصفهان، ایران. رایانامه: A.gorji2000@yahoo.com

چکیده

پیشینه و اهداف: فراهم کردن فرصت های ویژه آموزشی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه از اهداف آموزش و پرورش استثنایی و مطابق با اصل عدالت آموزشی در برنامه درسی ملی است. در راستای دست یابی به این هدف، آموزش تخصصی دانشجومعلمین این رشته گامی اساسی برای پیشبرد اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش دانش محتوایی و پداگوژی آن در کارورزی دانشجو معلمان رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه انجام شد. **روش ها:** پژوهش حاضر از نوع کیفی است که با روش پدیدارشناسی انجام شد. شرکت کنندگان با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند از دانشجویان کارشناسی رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه در دانشگاه فرهنگیان اصفهان انتخاب شدند که تعداد آنها ۱۳ نفر بود. ابزار پژوهش شامل مقاله های موجود در پایگاه های علمی گوگل اسکولار، ایران داک، اس آی دی، مگ ایران، آی اس سی، ساینس دایرکت، اسکوپوس، پابمد، مدلاین و برنامه درسی رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه و مصاحبه های نیمه ساختاریافته با شرکت کنندگان می شد. **یافته ها:** برای تحلیل داده ها از روش هفت مرحله ای کلایزی استفاده شد. نتایج مصاحبه ها پس از استخراج موضوعی در ۳ مقوله اصلی و ۱۷ مقوله فرعی طبقه بندی شد. مقوله های اصلی شامل توسعه دانش حرفه ای، توسعه مهارت های حرفه ای و افزایش انگیزه دانشجومعلمین بود. براساس این نتایج، دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا نقش مهمی در کیفیت کارورزی دانشجو معلمان رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه دارد. **نتیجه گیری:** بنابراین با تدارک برنامه درسی غنی و مبتنی بر دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا می توان بر افزایش کارایی این دانشجویان در رشته آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه افزود.

نوع مقاله: پژوهشی

واژه های کلیدی:

پداگوژی
دانش محتوا
دانشجومعلمین
رشته دانش آموزان با نیازهای
ویژه
کارورزی

مقدمه

امروزه آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به عنوان یکی از بحث‌برانگیزترین حوزه‌ها مورد توجه قرار گرفته است (Hornby & Kauffman, 2024). تنوع و گستردگی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، ضرورت آموزش و آگاهی معلمان از شرایط خاص آنها از اهمیت خاصی برخوردار است (Arias et al., 2020). تعداد اندکی از معلمان می‌توانند به نحو احسن و منطبق بر اهداف آموزشی و توانبخشی این گروه از دانش‌آموزان، تدارک فرصت‌های یادگیری را فراهم آورند، زیرا دانش ضروری مورد نیاز برای تدریس را ندارند. به همین دلیل، یکی از دغدغه‌های مسئولین نظام آموزشی، بهبود توانمندی معلمان در رشد و توسعه نظام آموزشی و کیفیت بخشی به آموزش این گروه از دانش‌آموزان است (Rutten, 2021).

اگرچه فرصت‌های آموزشی در سرتاسر جهان برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بهبود یافته است، اما نگرانی‌هایی درباره آمادگی معلمان که با این دانش‌آموزان کار می‌کنند وجود دارد (Cooc, 2019). در سند تحول بنیادین نیز به تفاوت‌های فردی و انعطاف در برنامه‌ها و امکانات، به ویژه در حوزه طراحی محتوا و تربیت نیروی انسانی کارآمد برای آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تاکید شده است. دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بسیاری از تجارب یادگیری که دانش‌آموزان عادی به طور ضمنی در جریان رشد می‌آموزند را با تاخیر و به سختی درک خواهند کرد، تفاوت آموزش به این گروه از دانش‌آموزان و رساندن آنها به سطح بالایی از عملکرد تحصیلی و درک ویژگی‌های خاص یادگیری آنها و طراحی آموزش انفرادی برای این گروه از افراد از مهم‌ترین اقدامات حوزه آموزش و پرورش است (محمودی، ۱۴۰۳). جهت دستیابی به چنین هدفی، آموزش‌های حرفه‌ای پیش از خدمت معلم در دانشگاه فرهنگیان و دوره کارورزی از اولویت‌های تربیت حرفه‌ای دانشجو معلمان محسوب می‌شود (احمدی و الهامیان، ۱۳۹۹). در راستای تدارک فرصت‌های آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه باید دو مفهوم مهم؛ تنوع در ویژگی‌ها و نیاز به آموزش ویژه به عنوان عنصر اصلی تدارک برنامه مورد توجه قرار گیرد (Hallahan et al., 2023). آن بخش از مفاهیم که به بررسی تنوع در ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌پردازد را می‌توان به دانش محتوایی^۱ مرتبط نمود و در دومین مفهوم که نیاز به آموزش ویژه در این گروه از افراد است، تاکید بر جنبه پداگوژی دانش محتوا^۲ است.

دانش محتوا، دانش درباره موضوعی است که قرار است تدریس شود (Shulman, 1992). دانش محتوا شامل واقعیات، مفاهیم و تئوری‌های موجود در یک رشته است. این دانش چهارچوب ایده‌ها و نظریات را سازماندهی و به هم مربوط می‌کند (Mishra & Koehler, 2006). دانشجو معلمان رشته آموزش کودکان با نیازهای ویژه در راستای بررسی تنوع ویژگی‌ها در این گروه از افراد نیازمند دروسی در چهارچوب دانش محتوایی هستند تا با مفاهیم و اصطلاحات تخصصی و نظریه‌های مربوط به گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیاز ویژه آشنا شوند (Arias et al, 2020). شناسایی یازده گروه کودکان با نیازهای ویژه، علت‌های بروز معلولیت‌ها و ویژگی‌های رفتاری، هیجانی و شناختی هر گروه از این دانش‌آموزان از ضروریات این رشته است که دانشجو معلمان در ذیل مجموعه دروس دانش محتوایی با آن آشنا می‌شوند. این دانش‌ها بر روی فعالیت‌های کلاس درس و یادگیری دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تاثیرگذار است (Hallahan et al, 2023). با این حال، صرف داشتن این دانش (دانش محتوا) برای دستیابی به اهداف عالی آموزش و تربیتی کافی نیست و باید دانشجو معلمان به پداگوژی دانش محتوا مسلط باشند تا بتوانند به اهداف اصلی آموزش کودکان با نیازهای ویژه برسند (Goldhaber, 2019).

پداگوژی دانش محتوا نوع وسیع‌تری از دانش است که شناخت یادگیری و یادگیرندگان، آموزش، مدیریت کلاس درس، اهداف و آرمان‌های یادگیری را در خود جایی می‌دهد (آفتابی و همکاران، ۱۳۹۸). این نوع دانش شامل موضوعات متنوع درباره اساس تعلیم و تربیت و نظریه‌های اساسی تربیتی تا جنبه‌های روان‌شناختی تدریس، یادگیری و روش‌های آموزش است (مهدوی و همکاران، ۱۴۰۳). پداگوژی دانش محتوا، معلم را در تدریس محتوا به درک روشنی از چگونگی سازماندهی و سازگاری مفاهیم برای طیف گسترده فراگیران می‌رساند، فراگیری که توانایی‌ها، علاقه‌مندی‌ها و سبک‌های مختلف یادگیری دارند (Jeffery et al., 2023). به عبارت دیگر، پداگوژی دانش محتوا عنصر مهمی از دانش حرفه‌ای یک معلم است که توانایی تبدیل دانش محتوا به تدریسی مناسب برای فراگیران را ممکن می‌کند (Hornby, 2012).

1. Content knowledge (CK)

2. Pedagogical content knowledge (PCK)

این نوع دانش پایه‌ای برای برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی محیط آموزشی است. به نحوی که بر اساس پداگوژی دانش محتوا، چگونگی یادگیری دانش‌آموزان و انگیزه آن‌ها، اساس انتخاب محتوای آموزشی و شیوه تدریس خواهد بود و پایه‌ای برای انتخاب تکالیف، روش آموزشی مناسب و در نهایت ارزیابی برنامه‌ها و رفع نواقص را در پی خواهد داشت (آفتابی و همکاران، ۱۳۹۸). مبنای کلی دانش محتوا و پداگوژی دانش محتوا در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، توسعه ظرفیت حرفه‌ای معلمان به منظور خلق فرصت‌های یادگیری با توجه به ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه است، که در آن امکان بکارگیری تجربیات شخصی و آزادی عمل یادگیرنده برای دستیابی به دانش پایه، پرورش مهارت‌ها، باورها و گرایش‌هایی که زمینه‌ساز عمل و تداوم عمل یادگیرنده در دستیابی به شایستگی‌های مورد انتظار در نظام آموزشی است، را فراهم می‌کند (اکبری و همکاران، ۱۴۰۰).

کمبود معلمان با صلاحیت آموزش ویژه و نیازهای فعلی توسعه حرفه‌ای معلمان، پیامدهای نامطلوبی برای آموزش کودکان دارای نیازهای ویژه دارد (Cooc, 2019). پایه‌های آموزش ویژه که بر صلاحیت حرفه‌ای معلمان تاثیر بسیار زیادی دارد را می‌توان به صورت زیر مطرح نمود: آموزش انفرادی به نحوی که ویژگی‌های کودک به جای محتوای آموزشی تجویز شده، اساس تکنیک‌های تدریس را فراهم کند؛ مجموعه‌هایی دقیقاً متوالی از تکالیف آموزشی به نحوی که با تکالیفی شروع شود که کودک بتواند انجام دهد و به تدریج به یادگیری تکالیف پیچیده‌تر هدایت شود؛ تاکید بر تحریک و بیدار کردن حواس کودک که موجب آگاهی بیشتر کودک از محرک‌های آموزشی و پاسخ به آنها می‌شود؛ ترتیب دقیق محیط کودک به گونه‌ای که ساختار محیط و تجربه کودک از آن به‌طور طبیعی به یادگیری منجر شود؛ پاداش فوری برای عملکرد درست که تقویت برای رفتار مطلوب را فراهم می‌کند؛ آموزش انفرادی مهارت‌های کارکردی تا کودک در حد امکان در زندگی روزمره خودکفا و مفید باشد؛ باور آن که هر کودکی باید تا بیشترین حد ممکن آموزش ببیند چون هر کودکی می‌تواند تا حدی پیشرفت کند (Hallahan et al, 2023). جهت دسترسی به این پایه‌های آموزشی، نیازمند افزایش شایستگی‌های معلمی در طول زمان و در جریان عمل حرفه‌ای در دانشجومعلمان هستیم (خاکی و همکاران، ۱۴۰۲). برای توسعه شایستگی‌های حرفه‌ای، دانشجومعلمان باید آموخته‌های خود در بخش دانش محتوایی را جهت انتقال آموخته‌ها در بافت و موقعیت واقعی مورد ارزیابی قرار دهند. با توجه به این موارد، برنامه کارورزی از این نظر اهمیت دارد که با تدارک تجربیات واقعی و متکی بر عمل تاملی، دانش پداگوژیکی مورد نیاز دانشجو معلمان را پرورش می‌دهد (جمشیدی‌توانا و امام‌جمعه، ۱۳۹۵). کارورزی از اولویت‌های تربیت حرفه‌ای دانشجو معلمان محسوب می‌شود که مؤثرترین درس در ایجاد شایستگی‌های حرفه‌ای و انتقال مهارت‌ها است، پس باید تدابیری اندیشیده شود که در بستر کارورزی، تجربه عملی دانسته‌های نظری پیرامون فنون تعامل با فراگیران مهیا شود (خروشی، ۱۴۰۱).

با توجه به بررسی‌های انجام شده نقش کارورزی در افزایش توانمندی دانشجومعلمان غیرقابل انکار است و فراهم نمودن شرایط مطلوب در برنامه کارورزی از مسائل مهم آموزش در دانشگاه فرهنگیان است. نکته حائز اهمیت در این حوزه تدارک برنامه درسی کارآمد است. آنچه اهمیت این مطالعه را بیش از پیش آشکار می‌کند، تفاوت محتوای آموزشی و تخصصی بودن رشته دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در مقایسه با رشته آموزش ابتدایی است. به باور بسیاری از کارشناسان حوزه آموزش، آماده‌سازی دانشجومعلمان رشته دانش‌آموزان با نیازهای ویژه با استفاده از دروس تخصصی و دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا، زمینه را برای داشتن کارورزی مطلوب فراهم می‌کند. انتظار می‌رود دانشجومعلمان در دوره کارورزی با تکیه بر شایستگی‌های مختلفی مانند راهبردهای آموزشی، ارزشیابی، مدیریت کلاس، دانش محتوایی و پداگوژی تسلط پیدا کنند تا برای تبدیل شدن به معلمانی برتر در آینده آماده شوند (Jeffery, 2020). به دلیل نقش و اهمیتی که آموزش‌های پیش از خدمت معلمان دارد، مساله پژوهش به دانش محتوا و پداگوژی در برنامه کارورزی دانشجو معلمان مربوط می‌شود. نتایج چنین پژوهشی را می‌توان به منظور درک بهتر چالش‌های موجود در کارورزی دانشجویمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بررسی و تحلیل کرد. در ضمن بر این اساس می‌توان برنامه‌های مداخلاتی مبتنی بر شواهد را تنظیم کرد که به نظر می‌رسد مفید و کاربردی باشد. این موارد حاکی از ضرورت پژوهش حاضر هستند. بنابراین مساله اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی دانشجو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه است.

پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی در مورد اهمیت توسعه حرفه‌ای دانشجومعلمان، کارآمدی کارورزی و نقش دانش محتوا و پداگوژی دانش محتوا در سال‌های مختلف انجام شده که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. نتایج پژوهش Jeffery و همکاران (2023) نشان داد که یکی از مؤلفه‌های مهم آموزش دانش‌آموز، توسعه حرفه‌ای مداوم است و دانشجومعلمان از طریق یادگیری راهبردهای آموزشی و ارزشیابی در حوزه برنامه‌ریزی و توسعه حرفه‌ای توانمند می‌شوند. دوره‌های آموزشی و محتوایی صلاحیت‌های حرفه‌ای یک معلم را تعیین می‌کنند و معلمان را نسبت به آماده‌سازی دانش‌آموزان با مهارت‌های زندگی و انواع مفاهیم و تکنیک‌های مرتبط با آموزش آگاه می‌سازند. بنابراین برنامه‌های آموزشی معلمان باید آنها را نسبت به دانش مهارتی و حرفه‌ای مجهز کنند تا مجموعه متنوعی از روش‌های تدریس را در خود جای دهند. نصیری (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی تاثیر معلمان مجهز به پداگوژی دانش محتوا بر کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی پرداخت. در این پژوهش به نقش معلم که رکن اصلی یادگیری است توجه ویژه‌ای شده و همین مسئله توجه به ارتقاء سطح دانش معلمان ابتدایی را به عنوان یک ضرورت، متوجه برنامه‌ریزان درسی و آموزشی می‌سازد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که معلمان دوره ابتدایی از پداگوژی دانش محتوا به عنوان ابزاری استفاده می‌کنند تا موضوع را برای دانش‌آموزان قابل فهم‌تر، مرتبط‌تر و جذاب‌تر سازند. در واقع معلمان با پداگوژی دانش محتوا توانایی استفاده از دانش تخصصی در راستای ارائه محتوای آموزشی مناسب برای یادگیری کسب خواهند کرد و می‌توانند با راهکارهای علمی و شیوه‌های آموزشی مناسب، باعث اثربخشی بیشتر در فرآیند یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان شوند.

بیکدلو (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی اهمیت دانش پداگوژی معلمان پیرامون برنامه‌های درسی دوره ابتدایی پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که صرف داشتن دانش محتوا در جهت انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان کافی نیست، این دانش باید به شکلی ارائه شود که دانش‌آموز بتواند آن را درک کند، و اینجاست که دانش پداگوژی وارد عمل می‌شود. پداگوژی دانش محتوا شامل راه‌های ارائه و تنظیم موضوعات درسی به صورت قابل فهم به دانش‌آموزان، طراحی فعالیت‌های آموزشی مناسب و همچنین دانش معلم از چگونگی انتقال موضوعات درسی به دانش‌آموزان به نحوی که بتوانند پیوند معناداری بین آموخته‌های فعلی با مهارت‌های زندگی ایجاد نمایند. در پژوهش دیگری فانی (۱۴۰۲) به شناسایی و بررسی مولفه‌های پداگوژی دانش محتوای معلمان رشته آموزش ابتدایی پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که با پداگوژی محتوا، فراگیر و علایق و توانمندی‌های او در مرکز توجه قرار دارد و معلم تلاش می‌کند تا تدریس جذاب‌تر با تاکید بر یادگیری عمیق و مبتنی بر توانایی‌های فراگیران در حوزه استدلال، مقایسه، تطبیق، تجزیه و تحلیل، سازندگی و خلاقیت در کلاس‌های درسی ارائه دهد.

در پژوهشی فقیری (۱۴۰۲) به بررسی و تحلیل برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان پرداخت. در این پژوهش توصیفی تحلیلی یافته‌ها نشان داد که کارورزی دارای مبانی نظری و کاربردی قدرتمندی است و مبنای حرکت آن نیز بازاندیشی و تربیت معلم فکور است و دانش و نظریه را با کاربرد عملی و مهارت تلفیق می‌کند. کارورزی دارای هدف تجربه عملی در محیط کار است و پلی میان دانش و مهارت تلقی می‌شود که امکان استفاده از دانش دانشگاهی را در محیط کار ممکن می‌سازد. تسلیمی و مظفری (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی تاثیر کارورزی در توسعه حرفه‌ای معلمان پرداختند. برنامه کارورزی با آماده‌سازی و مجهز کردن دانشجومعلمان به مهارت‌های حرفه‌ای قبل از ورود به مدرسه می‌تواند در تشخیص ضعف‌ها و قوت‌های تدریس، آشنایی با اصول یادگیری و مهارت در دانش‌افزایی در رشته مورد تدریس، آشنایی با روش‌های مختلف تدریس زمینه را برای مهارت حرفه‌ای دانشجومعلمان فراهم نماید. این آماده‌سازی با استفاده از دروس تخصصی رشته در حوزه دانش موضوعی و شایستگی‌های معطوف به پداگوژی دانش محتوایی محقق خواهد شد و در نهایت تربیت معلمی فکور، کنش پژوه و مسلط به مهارت‌ها و فنون تدریس را در پی خواهد داشت.

چراغی و سلیمانی (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی کارکرد کنش پژوهی در توسعه حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان پرداختند. در این مطالعه در نهایت طی کدگذاری گزینشی پنج مقوله وظایف معلم، مهارت عاطفی معلم، مهارت ارتباطی معلم، مهارت تدریس و مهارت سنجش و ارزیابی معلم استخراج گردید. فعالیت‌های طرح‌ریزی شده در قالب دروس تخصصی (دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا) موجب افزایش دانش، مهارت‌ها و نگرش حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان شده و باعث بهبود یادگیری دانش‌آموزان می‌گردد و از سویی گرایش به تفکر انتقادی با یادگیری متفکرانه مرتبط است و به رشد حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان کمک می‌کند. دانشجومعلم‌ان با استفاده از مهارت‌های حرفه‌ای که کسب می‌کنند باعث ایجاد تغییرات در تمام تمرینات آموزشی کلاس درس می‌شوند که این امر به نوبه خود افزایش یادگیری و پیشرفت تحصیلی را در بر خواهد داشت.

در مطالعه‌ای دیگر خروشی (۱۴۰۱) به بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان پرداخت. یافته‌های این پژوهش کدهای محتوای برنامه درسی کارورزی، توسعه دانش‌ها و مهارت‌های حرفه‌ای، تقویت سواد دیجیتالی، تقویت اخلاق حرفه‌ای و تقویت ساختار سازمانی را استخراج و نشان داد که کارورزی توان حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان را با تقویت سواد رسانه‌ای، کسب دانش‌ها و مهارت‌های علمی و پژوهشی مورد نیاز معلمی، کسب فضائل اخلاقی، ایده‌پروری، آمادگی برای تدریس را افزایش می‌دهد و با تلفیق بین دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا با تجربه عملی در کارورزی می‌توان دانشجومعلم‌انی با مهارت حرفه‌ای بالا تربیت نمود. الماسی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی طراحی و اعتباریابی الگوی آموزشی کارورزی بر اساس نظریه استاد شاگردی شناختی برای اجرای درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان پرداختند. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که شش مولفه: مدل‌سازی ذهنی، داربست‌زنی، کنش متقابل، ایجاد موقعیت فکروانه، تامل حرفه‌ای و کشف در الگوی آموزشی کارورزی نهادینه شده است و در همین راستا دانشجومعلم‌ان با بهره‌گیری از دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا، چگونگی یادگرفتن و چگونگی یاد دادن و انتقال دانش به عمل را خواهند آموخت و با پیوند بین نظریه و عمل می‌توانند در پیشرفت دانش‌آموزان نقش مهمی ایفا کنند. علویان (۱۳۹۸) نیز در پژوهش خود به بررسی اثر دانش محتوا بر روی پداگوژی دانش محتوا مبحث فتوسنتز در برخی دانشجو معلم‌ان رشته آموزش ابتدایی پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که افراد خبره در دانش محتوا، به طور کلی آموزش را بهبود می‌بخشند، زیرا از مشکلات مفهومی دانش‌آموزان آگاهی بیشتری دارند. آنها درک بهتری از آنچه که برای برنامه درسی مهم است، دارند. علاوه بر این اکثر محققان موافق‌اند که حداقل مقدار دانش محتوا برای توسعه پداگوژی دانش محتوا ضروری است. بنابراین دانشجومعلم‌انی که از دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا خوبی برخوردارند، توانایی بهتری در پردازش محتوا و مشکلات مفهومی دانش‌آموزان خواهند داشت و در تولید روش‌های تدریس در موضوع‌های خاص قوی‌تر عمل می‌کنند.

روش

پژوهش حاضر از نوع کیفی است که با روش پدیدارشناسی انجام شد. از مقاله‌های موجود در پایگاه‌های علمی گوگل اسکولار، ایران داک، اس آی دی، مگ‌ایران، آی اس سی، ساینس دایرکت، اسکوپوس، پاب‌مد، مدلاین و برنامه درسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، جهت گردآوری اطلاعات درباره بررسی نقش دانش محتوا بر روی پداگوژی دانش محتوا در کیفیت کارورزی دانشجو معلم‌ان رشته دانش‌آموزان با نیازهای ویژه استفاده شد. دلیل انتخاب این پایگاه‌ها وجود منابع علمی و اطلاعاتی معتبر و دلیل استفاده از برنامه درسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه نیز جامعیت آن بود.

کلیدواژه‌هایی که برای جست‌وجو مورد استفاده قرار گرفتند شامل دانش محتوا، دانش پداگوژی محتوا، اهداف آموزش ویژه، شایستگی‌های آموزشی، برنامه درسی و آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، توسعه کارورزی می‌شد. در واقع، تعداد ۱۸ مقاله و کتاب با موضوع‌هایی نظیر توسعه حرفه‌ای، شایستگی دانشجومعلم‌ان، اهداف کارورزی، شایستگی‌های آموزشی

برای تدریس به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، برنامه درسی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه جستجو شد که در طول سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۴ چاپ شده بودند. برای این کار از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. در ابتدا جستجوی جامعی با کلیدواژه‌های فارسی و معادل انگلیسی آنها صورت گرفت. مطالبی در وبلاگ‌ها و سایت‌های غیر معتبر هم درباره عنوان پژوهش حاضر وجود داشت که این موارد شرایط ورود به پژوهش را نداشتند. اطلاعات این منابع علمی، مورد بررسی، تحلیل، تفسیر و نتیجه‌گیری قرار گرفت (آقازارتی و همکاران، ۱۴۰۱؛ نعمتی و همکاران، ۱۴۰۳) در ادامه با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از بین دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در دانشگاه فرهنگیان، شرکت‌کنندگان در پژوهش انتخاب شدند و داده‌ها بعد از مصاحبه با ۱۳ دانشجو به اشباع رسید. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل داوطلب بودن برای شرکت در پژوهش و تحصیل در دوره کارشناسی در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیاز ویژه از ترم ششم به بعد می‌شد. ملاک‌های خروج شرکت‌کنندگان نیز عدم گذراندن دروس تخصصی بود.

ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته بود. هر مصاحبه بین ۳۰ تا ۴۵ دقیقه طول کشید. در ابتدا، هدف پژوهش به همه شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و آنها اطمینان پیدا کردند که نام و سایر اطلاعات آنها محرمانه است و از اطلاعات بدون ذکر نام و به صورت کلی برای پژوهش استفاده می‌شود. علاوه بر این، به آنها توضیح داده شد که شرکت در پژوهش حاضر اختیاری است و هیچ گونه پیامد ناگوار روانی و عاطفی و هزینه مالی برای آنها ندارد. در ضمن، شرکت‌کنندگان این اختیار را داشتند و آزاد بودند تا در صورت عدم تمایل به مشارکت در طی پژوهش از ادامه همکاری خودداری نمایند.

شیوه اجرای پژوهش به این نحو بود که ابتدا اطلاعات مربوط به دانشجویان دوره کارشناسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیاز ویژه از دانشگاه فرهنگیان دریافت شد. پس از هماهنگی با شرکت‌کنندگان، ابتدا ارتباط مناسبی با هر دانشجو برقرار شد و سپس از این سوال کلی و نیمه ساختاریافته استفاده شد که «نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی خود در دانشگاه فرهنگیان را توضیح دهید». در صورت وجود پاسخ‌های ناقص یا ابهام در پاسخ‌ها از سوال‌های دیگری جهت ترغیب دانشجویان برای توضیح بیشتر استفاده شد تا نظریات خود را به صورت دقیق بیان کنند. مصاحبه‌های ضبط و به صورت کلمه به کلمه نوشته شد و چندین بار مورد بررسی قرار گرفت. جهت تحلیل داده‌ها از الگوی هفت مرحله‌ای کلایزی^۱ استفاده شد. این الگو مراحل زیر را در بر می‌گیرد: خواندن دقیق همه توصیف‌ها، استخراج عبارات مهم و جمله‌های مرتبط با پدیده، مفهوم‌بخشی به جمله‌های مهم استخراج شده، مرتب کردن توصیف‌ها و مفاهیم مشترک در طبقه‌های خاص، تبدیل کلیه عقیده‌های استنتاج‌شده به توصیف‌های جامع و کامل، تبدیل توصیف‌های کامل پدیده به یک توصیف واقعی خلاصه و معتبرسازی نهایی. در ضمن، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با شرکت‌کنندگان از طریق کدگذاری باز تحلیل شد و مقوله‌های اصلی و فرعی استخراج گردید (Morrow et al, 2015).

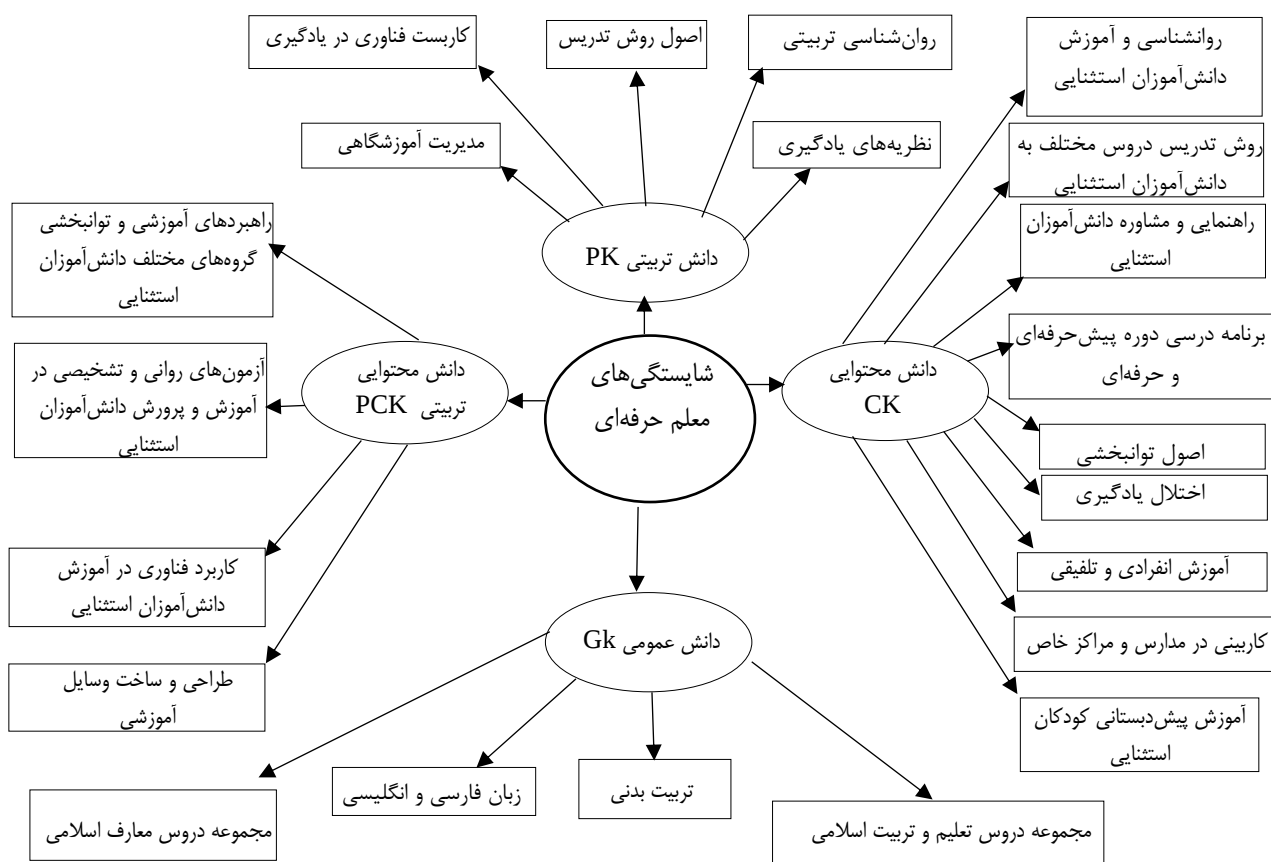
یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش در دو مرحله ارائه می‌شود. مرحله اول، بررسی برنامه درسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و منابع علمی موجود است که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ویژگی آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

برنامه‌ها و هدف‌ها	قوانین و مقررات	محتوا	ماهیت کار
برنامه درسی انطباق‌یافته	کاملاً منعطف و ویژه	کتاب‌های ویژه و مناسب‌سازی شده	تخصصی
ارائه خدمات ویژه			حرفه‌ای

در جدول ۱ ویژگی آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در برنامه درسی این رشته مشخص شده است، ماهیت کار در رشته دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تخصصی و حرفه‌ای است که در قالب برنامه درسی مناسب‌سازی شده تنظیم شده است. خدمات ارائه شده به دانش‌آموزان با نیاز ویژه کاملاً منعطف و بر اساس ویژگی‌های فردی این گروه از دانش‌آموزان تدارک دیده شده است. علاوه بر این در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین، برنامه درسی انطباق یافته برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تدوین شده است. با توجه به همین ویژگی‌ها لزوم برنامه‌ریزی تخصصی در حوزه دانش محتوا و دانش پداگوژی محتوا بیش از پیش اهمیت پیدا می‌کند. علاوه بر این با تحلیل دقیق برنامه درسی این رشته و مقالات مرتبط، چهار حوزه که به شایستگی‌های حرفه‌ای در کارورزی دانش‌جو معلمان رشته دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌انجامد در مدل مفهومی زیر ارائه شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی شایستگی‌های حرفه‌ای برنامه درسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

با توجه به مدل مفهومی بالا، دانش موضوعی و موضوعی تربیتی بخش اعظمی از شایستگی‌های حرفه‌ای را در تجارب آموزشی دانش‌جو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه فراهم می‌نماید. بنابراین بستری که امکان رسیدن به حداکثر شایستگی‌های مذکور ایجاد شود، از اولویت‌های برنامه درسی این رشته در دانشگاه فرهنگیان می‌باشد. هدف تدوین این برنامه و توجه ویژه‌ای که به دانش موضوعی و تربیتی شده است، تربیت معلمانی متخصص و توانمند است که آشنایی کاملی با روان‌شناسی این گروه از دانش‌آموزان داشته باشند و توانایی آموزش آنان را با توجه به نوع معلولیت و نیازهای خاص آموزشی و توانبخشی در این گروه از دانش‌آموزان دارا باشند. بنابراین در راستای تحقق این هدف، کیفیت برنامه درسی معلمان دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و چگونگی آماده‌سازی آنان بسیار با اهمیت خواهد بود.

مرحله دوم، شرکت‌کنندگان این پژوهش، شامل ۱۳ نفر از دانشجویان کارشناسی رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بودند که میانگین و انحراف معیار سن آنها $1/68 \pm 22/61$ بود. ابتدا تجربه‌های دست اول آنها از مصاحبه استخراج و ضبط شد. سپس مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی از طریق کدگذاری مشخص شدند. هدف از کدگذاری، خلاصه کردن اظهارات دانشجویان و سازماندهی یافته‌ها، خلاصه کردن و طبقه‌بندی کردن اطلاعات بود. به بیان دیگر، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با شرکت‌کنندگان از طریق کدگذاری باز تحلیل شد و مقوله‌های اصلی و فرعی از نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا بر کیفیت کارورزی دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در دانشگاه فرهنگیان استخراج گردید که نتایج آن در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. مقوله‌های اصلی و فرعی استخراج شده از مصاحبه‌ها

کدهای باز	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی
ارائه دروس دانش محتوایی درباره مبانی روان‌شناسی و آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، ارائه نمونه مثال از شرایط یادگیری و توانایی این گروه از دانش‌آموزان در دروس روش تدریس، تعامل و ایجاد سوال در دانشجویان جهت یادگیری عمیق دروس، معرفی و تشویق به شرکت در همایش‌های مرتبط و ارائه مقاله علمی	گسترش دانش شناختی پیوند بین دانش نظری و عملی کسب تجارب از کلاس‌های درس نظری روحیه پرسشگری پیگیری و مشارکت در رویدادهای علمی نظیر همایش‌های مرتبط با رشته درسی	توسعه دانش حرفه‌ای دانشجویان معلمان
آموزش راهبردهای تدریس به گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در دروس دانش محتوایی- تربیتی، تولید محتوای جدید، اشتراک و انتقال آموخته‌ها در کلاس، معرفی خدمات توانبخشی و مسئولیت اجرایی آنها در دروس، استفاده از مقالات معتبر علمی در کلاس درس، بررسی ویژگی‌های والدین و نحوه برقراری ارتباط با والدین و نقش تاثیرگذار والدین در امر آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه	کسب مهارت‌های مورد نیاز معلمی کسب مهارت‌های پژوهشی اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری کسب آمادگی در تدریس و شیوه‌های تدریس کارآمد ایده‌سازی و تفکر خلاقانه در تدریس خلاقیت در تولید مواد و رسانه‌های آموزشی انتقال تجارب کسب مهارت در تعامل دوسویه با والدین دارای دانش‌آموز با نیاز ویژه کسب مهارت در تعامل با کادر توانبخشی و مسئولین مدرسه	توسعه مهارت‌های حرفه‌ای دانشجو معلمان
تدریس کتاب‌های اساتید به نام رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و توانمندی اساتید برجسته، اطلاع‌رسانی درباره مسابقات علمی و ورزشی در حوزه دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، استفاده از روش‌های تدریس مناسب این گروه از دانش‌آموزان و رفع مشکلات یادگیری و رفتاری آنها	آشنایی با سرآمدان علمی و پژوهشی این حوزه آشنایی با سرآمدان و مقام‌آوران دارای نیاز ویژه کمک به دانش‌آموزان در کاهش مشکلات آنها	افزایش انگیزه دانشجویان معلمان

با توجه به جدول ۲، اولین مقوله اصلی توسعه دانش حرفه‌ای دانشجویان معلمان است که پنج مقوله فرعی گسترش دانش شناختی، پیوند بین دانش نظری و عملی، کسب تجارب از کلاس‌های درس نظری، روحیه پرسشگری، پیگیری و مشارکت در رویدادهای علمی نظیر همایش‌های مرتبط با رشته درسی را دربر می‌گیرد. دانشجویان شرکت‌کننده در این پژوهش در مورد توسعه دانش حرفه‌ای به موارد زیادی اشاره کردند. به طور مثال یکی از شرکت‌کنندگان در زمینه توسعه دانش حرفه‌ای گفت: «درس‌هایی که در طول شش ترم در دانشگاه خواندم برایم بسیار مفید بود. چون شناخت خوبی نسبت به ویژگی‌های فیزیکی، رفتاری و آموزشی گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیازهای ویژه پیدا کردم و هنگامی که روز کارورزی در مدرسه بودم، به صورت عینی این ویژگی‌ها را در دانش‌آموزان مشاهده می‌کردم. خب بر اساس همین شناخت، انتظار آموزشی من و تکالیف یادگیری که از آنها می‌خواستم متناسب با ظرفیت یادگیری آنها و توانمندی‌های آنها بود».

شرکت‌کننده دیگری نیز در مورد مقوله اصلی توسعه دانش حرفه‌ای چنین بیان کرد: «در کلاس‌های درسی و طی شش ترم در دروس مختلف مثل درس روانشناسی و آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه با ویژگی‌های مختلف این گروه از دانش‌آموزان آشنا شدم. شناسایی این گروه از دانش‌آموزان و آشنایی با ویژگی‌های ظاهری آنها خیلی به من کمک کرد. چون در کارورزی با دانش‌آموزانی از این گروه مواجه بود و این که می‌تونستم علت این اختلال یا سندرم چیه و از روی ویژگی‌های ظاهری و آموزشی با توجه به مطالبی که در کلاس درس خونده بودم می‌تونستم دانش‌آموزان را شناسایی کنم».

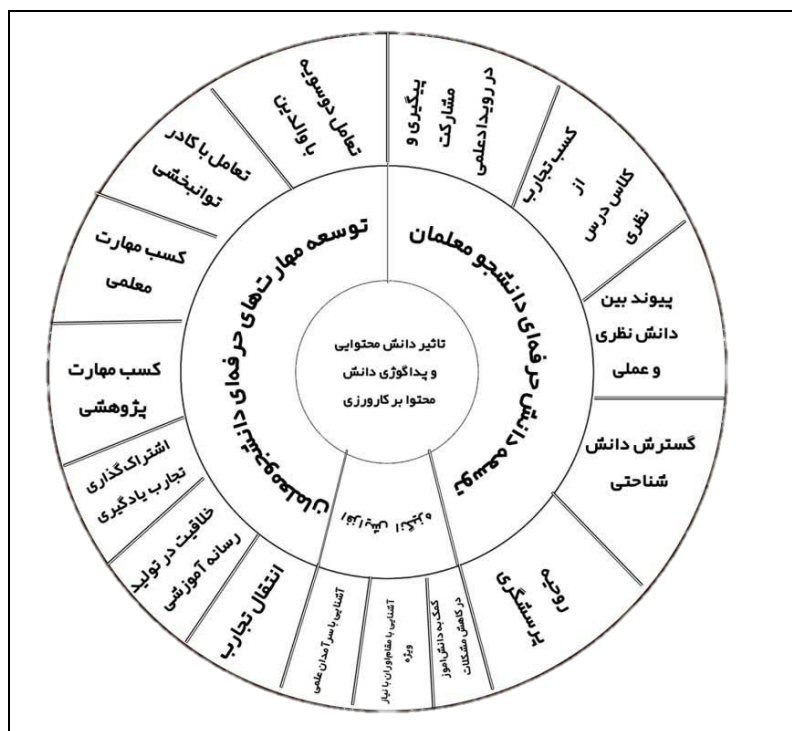
با توجه به جدول ۲ دومین مقوله اصلی، توسعه مهارت حرفه‌ای دانشجوی معلمان است. که نه مقوله فرعی را در بر می‌گیرد. نه مقوله فرعی شامل: کسب مهارت‌های مورد نیاز معلمی، کسب مهارت‌های پژوهشی، اشتراک‌گذاری تجارب یادگیری، کسب آمادگی در تدریس و شیوه‌های تدریس کارآمد، ایده‌سازی و تفکر خلاقانه در تدریس، خلاقیت در تولید مواد و رسانه‌های آموزشی، انتقال تجارب، کسب مهارت در تعامل دوسویه با والدین دارای دانش‌آموز با نیاز ویژه و کسب مهارت در تعامل با کادر توانبخشی و مسئولین مدرسه است.

شرکت‌کننده هفتم در مورد این مقوله چنین خاطر نشان کرد: «ما توی درسهایی مثل راهبردهای آموزشی و توانبخشی راه‌های برقراری ارتباط با دانش‌آموزان با آسیب شنوایی و بینایی رو یاد گرفتیم. بریل و زبان اشاره، تحرک و جهت‌یابی از چیزهایی بود که ما توی درس راهبردها در دانشگاه یاد گرفتیم. وقتی برای کارورزی به مدارس رفتیم خیلی این آموزش‌ها به من کمک کرد. همین که می‌تونستم با دانش‌آموز با آسیب شنوایی با استفاده از اشاره ارتباط برقرار کنم و یا با دانش‌آموز با آسیب بینایی با استفاده از بریل ارتباط برقرار کنم و متن‌هایی رو که می‌نوشتند رو بخونم خیلی برایم جالب بود و حس خوبی داشتم احساس توانمندی بهم دست می‌داد».

اکثریت شرکت‌کنندگان در پژوهش اظهار نمودند: «درس‌های راهبردهای آموزشی و توانبخشی، بر اساس توانایی دانش‌آموزان در یادگیری مهارت‌های تحصیلی اطلاعات خوبی به ما داد. علاوه بر این به ما یاد داد که چه جوری و با استفاده از چه وسایل آموزشی مفاهیم را به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه آموزش بدیم. توی خیلی از این درس‌ها، ما وسیله می‌ساختیم و برای آموزش مفاهیم با استفاده از ساخت خلاقانه وسایل کمک آموزشی فکر می‌کردیم. این که چه جوری با گفتاردرمان و شنوایی‌شناس مدرسه تعامل کنیم و از اطلاعات‌شون برای کمک به دانش‌آموز استفاده کنیم رو کم کم در درس‌ها یاد گرفتیم».

با توجه به جدول ۲، سومین مقوله اصلی، افزایش انگیزه است که سه مقوله فرعی آشنایی با سرآمدان علمی و پژوهشی این حوزه، آشنایی با سرآمدان و مقام‌آوران دارای نیاز ویژه و کمک به دانش‌آموزان در کاهش مشکلات دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را در بر می‌گیرد.

تعدادی از شرکت‌کنندگان در مورد افزایش انگیزه گفته‌اند: «اوایل چون شناخت نداشتیم ناامید بودیم و فکر می‌کردیم اصلاً مگه این دانش‌آموزان هم یاد می‌گیرند؟! وقتی با استفاده از ابزارهایی که می‌ساختیم می‌تونستیم مفهومی را به دانش‌آموز با نیاز ویژه آموزش بدیم خیلی خوشحال می‌شدیم و این باور برایمان به وجود می‌آمد که پس می‌شه با تمام مشکلات که این دانش‌آموزان دارند بهشون یاد داد و وقتی می‌دیدیم که بعد می‌تونن تکالیف‌شون رو انجام بدهند خیلی حس خوبی داشت. توی دروس مختلف افراد سرآمد رشته خودمون رو شناختیم و فهمیدیم که این رشته افراد برجسته و تاثیرگذاری داره و همین انگیزمون رو بیشتر کرد. افراد موفق که تونسته بودند علیرغم مشکلات جسمی، موفقیت کسب کنند رو شناختیم. با رشته‌های ورزشی معلولین و موفقیت‌های آنها آشنا شدیم. علاوه بر این مراکزی که خدمات توانبخشی به این گروه افراد می‌دهند رو شناختیم و همین باعث شد که بدونیم در روند کارمون تنها نیستیم و انگیزه بیشتری برای کار داشته باشیم».

شکل ۲. مدل مفهومی نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی

در شکل ۲، بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل کیفی، مدل مفهومی نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ارائه شده است. در این مدل با تمرکز بر توسعه دانش حرفه‌ای دانشجویان معلمان، توسعه مهارت‌های حرفه‌ای دانشجویان معلمان و افزایش انگیزه می‌توان در راستای اهداف عالی سند تحول بنیادین گام‌های موثری برداشت. با توجه به این مدل، توسعه مهارت‌های حرفه‌ای دانشجویان معلمان ذکر شد، تعامل دوسویه با والدین و کادر توانبخشی؛ کسب مهارت معلمی و پژوهشی؛ اشتراک تجارب یادگیری و خلاقیت در تولید رسانه آموزشی و انتقال تجارب بود. فرصتی مغتنم که یادگیری عملی و کسب تجربه‌های زیسته را فراهم آورده و نظریه‌های آموخته شده که در حوزه توسعه دانش حرفه‌ای دانشجویان معلمان است را در قالب کسب تجارب از کلاس درس؛ مشارکت در رویدادهای علمی؛ گسترش دانش شناختی؛ روحیه پرسشگری و ایجاد پیوند بین دانش نظری و عملی، شرایط را مهیا می‌سازد تا مهارت‌های حرفه‌ای خود را تکمیل و تثبیت نمایند. در این میان نقش محوری دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا بر افزایش انگیزه دانشجویان معلمان این رشته را نمی‌توان نادیده گرفت. میل به آموزش دانش‌آموزان با نیاز ویژه در جهت کاهش مشکلات آنها، شناسایی مقام‌آوران و بروز توانمندی‌های منحصر به فرد این گروه از دانش‌آموزان و شناسایی سرآمدان علمی این حوزه، می‌تواند تاثیر مطلوبی بر انگیزه دانشجویان این رشته داشته باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه انجام شد. نتایج حاصل از مصاحبه با دانشجویان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه پس از استخراج موضوعی، سه مقوله اصلی توسعه دانش حرفه‌ای، توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و افزایش انگیزه را در بر داشت که هر یک از آنها به ترتیب پنج، هفت و سه مقوله فرعی را دربر می‌گرفتند.

نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش Jeffery و همکاران (2023) مبنی بر توسعه حرفه‌ای مداوم دانشجویان معلمان

از طریق یادگیری راهبردهای آموزشی و ارزشیابی؛ نصیری (۱۴۰۲) مبنی بر تجهیز معلمان در دانش پداگوژی محتوا و اثربخشی بر کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی؛ بیکدلو (۱۴۰۲) مبنی بر اهمیت دانش پداگوژی معلمان پیرامون برنامه‌های درسی دوره ابتدایی؛ فانی (۱۴۰۲) مبنی بر بررسی مولفه‌های دانش پداگوژی محتوای معلمان رشته آموزش ابتدائی و علویان (۱۳۹۸) مبنی بر اثر دانش محتوا بر روی پداگوژی دانش محتوا مبحث فتوستنر در دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی همسو است.

در تبیین یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که در طول آموزش، دانشجو معلمان باید هر دو دانش محتوا و پداگوژی دانش محتوا را فراگرفته و آگاه باشند که پداگوژی دانش محتوا زمینه درک توسعه تفکر در دانش‌آموزان را فراهم آورده و در راستای افزایش تدریس اثربخش در دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در گام اول شناسایی نیازهای خاص این گروه افراد مهم است و در گام دوم روش تسهیل فرایند یادگیری و تعمیم‌پذیری آموخته‌ها به محیط زندگی از اهمیت بسزایی برخوردار است و هر دوی این اهداف با برنامه‌ریزی درست و کیفیت بخشی در برنامه درسی این گروه از دانشجویان میسر خواهد شد. با توجه به این که شایستگی هر نظام آموزشی، در گروی شایستگی معلمان آن در ایفای نقش و اجرای مسئولیت خطیر آموزش است و با باور نقش اساسی نظام‌های تعلیم و تربیت در توسعه، ترقی و کمال جامعه، باید به پیش‌نیاز بودن تحول در نظام‌های آموزش و پرورش برای نیل به تحول و توسعه کشور ایمان آورد که این امر بر عهده نظام آموزش و پرورش است. بدین منظور در راستای تحقق آرمان‌های نظام آموزش و پرورش، توجه به آموزش معلمان و توسعه دانش محتوا و دانش پداگوژی محتوا در معلمان بسیار حائز اهمیت است. آموزش دروس دانش محتوا و دانش پداگوژی محتوا به دانشجو معلمان، منجر به توانمندسازی آنان در جهت توسعه ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه شده و امکان به‌کارگیری دانش پایه، پرورش مهارت‌ها، باورها و تداوم عمل یادگیرنده در دستیابی شایستگی‌های مورد انتظار در نظام آموزشی می‌شود. از این رو با توسعه مهارت‌ها و صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای در دانشجو معلمان، می‌توان معلمانی توانمند و ماهر در ارائه برنامه درسی مناسب برای دانش‌آموزان تربیت نمود و به تبع آن محیطی مملو از یادگیری برای دانش‌آموزان فراهم کرد (جمشیدی‌توانا و امام‌جمعه، ۱۳۹۵). بنابراین لزوم توجه به برنامه درسی در توانمندسازی دانشجومعلمان، به منظور تقویت دانش، مهارت و نگرش، از اهمیت بالایی برخوردار است. از این رو کیفیت برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان مهم‌ترین عنصر در فرآیند تربیت معلمان بوده و نقش تعیین‌کننده‌ای را در کسب مجموعه‌ای از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش ایفا می‌کند (اکبری و همکاران، ۱۴۰۰).

در تبیین دیگری می‌توان اینچنین عنوان کرد که، از ویژگی‌های بارز دوره کارورزی، افزایش مهارت‌ها و توانایی‌های تخصصی و عمومی تدریس، تقویت مدیریت یادگیری، سواد پژوهشی، نوآوری علمی و آشناسازی کارورزان با مهارت‌های مقابله با چالش‌های جدید، مهارت تولید و طراحی آموزشی، مهارت استفاده درست از فرصت‌ها، سواد پژوهشی نسبت به مساله و تقویت توانایی‌های اجرای پژوهش‌های حرفه‌ای در محیط واقعی کلاس و مدرسه است که این نقش مهم در برنامه کارورزی به استناد دروس تدارک دیده شده در دوره‌های تحصیلی فراهم می‌شود. در میان دروس ارائه شده به دانشجومعلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دروس در حوزه دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. در دانش محتوایی بر اهمیت شناسایی ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تاکید شده و با پی بردن به اهمیت مداخله به هنگام، زمینه لازم برای شناسایی این گروه از دانش‌آموزان فراهم می‌شود. دانشجومعلمان این رشته با یادگیری و مطالعه دروس حوزه دانش محتوایی، روش‌های علمی و نظریه‌های پایه را شناخته و با دروس مربوط به پداگوژی دانش محتوایی قادر خواهند بود که برنامه‌های درسی را بر اساس ویژگی‌ها و نیازهای این گروه از دانش‌آموزان انطباق داده و بر اساس مفاهیم و مهارت‌های پایه آموزشی برنامه درسی آموزش ویژه را طراحی نمایند. علاوه بر این، معلمان مجهز به دانش پداگوژی محتوا، می‌توانند با راهکارهای علمی و شیوه‌های آموزشی مناسب، باعث اثربخشی بیشتر در فرآیند یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان شوند و به دانش‌آموزان خود کمک

کنند تا در فرآیند یادگیری بهتر قدم بردارند، به طوری که توانایی‌های آن‌ها در زمینه درک مطالب آموزشی بیشتر شود (نصیری، ۱۴۰۲).

دانشجو معلمان این رشته می‌توانند تجربیات دست اول خود را در دوره کارورزی به دانش سازمان‌یافته تبدیل نمایند و برای خلق و غنی‌سازی فرصت‌های آموزشی و تربیتی، و توسعه توانایی‌های حرفه‌ای استفاده مطلوب نمایند. در چنین شرایطی، دانشجو معلمان باید بتوانند همسو با تحولات علمی و متناسب با نیازهای جامعه، توانایی‌های دانشی و روشی خود را ارتقا داده و موقعیت‌های یادگیری متنوعی را برای کسب عادات و مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر از سوی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تدارک ببینند. کسب این توانایی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بیش از سایر دانش‌آموزان دارای اهمیت است؛ چرا که آنچه دانش‌آموز دارای نیازهای ویژه کسب می‌کند می‌تواند زندگی او را در بین مردم جامعه و در آینده تحت تأثیر تجربیات دوران تحصیل قرار دهد. در پژوهش حاضر محدودیت‌هایی وجود داشت که می‌توان به تعداد کم پژوهش‌های کیفی داخلی و خارجی در راستای دانش محتوایی و پداگوژی دانش محتوا در کارورزی در رشته آموزش دانش‌آموزان با نیاز ویژه اشاره کرد. این موضوع مقایسه و همسویی یافته‌های این پژوهش را با پژوهش‌های دیگر با دشواری مواجه می‌سازد. پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی به مطالعه عمیق‌تری در حوزه انگیزش دانشجو معلمان از انتخاب این رشته و تجارب زیسته آنان پرداخته شود تا شرایط مطلوبی برای رفع نیازهای آموزشی دانشجویان این رشته فراهم شود. علاوه بر این از پیشنهادهای کاربردی و مبتنی بر نتایج می‌توان به تنظیم برنامه کارورزی دانشجو معلمان این رشته جهت آشنایی با نحوه تدریس گروه‌های مختلف در کلاس واقعی و همچنین استفاده از فرصت برنامه درسی واحد کاربینی جهت آگاهی‌ها از ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در آن برنامه درسی اشاره کرد. دعوت از معلمان با تجربه به دانشگاه فرهنگیان و اجرای تدریس فعال و زنده توسط آنها و تشکیل کارگروه آموزشی برای استادان راهنما، معلمان راهنما، مدیران و معاونان و دانشجو معلمان از جمله پیشنهادات کاربردی است که بر ارتقای توانمندی دانشجو معلمان این رشته می‌افزاید.

مشارکت نویسندگان

در پژوهش حاضر نگارش متن مقاله و تحلیل و کدگذاری‌ها بر عهده نویسنده مسئول بود و پیاده‌سازی مصاحبه‌ها و انجام برخی مصاحبه‌ها بر عهده نویسنده دوم مقاله انجام شده است.

تشکر و قدردانی

از همه دانشجو معلمان رشته آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دانشگاه فرهنگیان اصفهان که در این پژوهش شرکت کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- آفتابی، پروین، علی عسگری، مجید، و قادری، مصطفی. (۱۳۹۸). طراحی الگوی دانش معلمان علوم تجربی متوسطه اول استان کردستان: بر اساس نظریه داده بنیاد. *فصلنامه تدریس پژوهی*، ۷(۲)، ۱۶۱-۱۸۸.
- <https://doi.org/10.34785/J012.2019.320>
- آقازارتی، علی، عاشوری، محمد، و نوروزی، قاسم. (۱۴۰۱). برنامه‌های آموزش فرزندپروری برای کودکان کم‌شنوا: مروری روایتی. *مجله تعالی بالینی*، ۱۱(۴)، ۲۳-۳۳. <http://ce.mazums.ac.ir/article-1-693-fa.html>

- احمدی، آمنه، و الهامیان، نگار. (۱۳۹۹). بررسی برنامه درسی کارورزی با رویکرد تربیت معلم فکور از منظر استادان دانشگاه فرهنگیان. *فصلنامه پژوهش در تربیت معلم*، ۳(۲)، ۳۷-۹. <https://sid.ir/paper/373096/fa>
- اکبری، ناصر، مهرعلیزاده، یدالله، و بیرمی‌پور، علی. (۱۴۰۰). بررسی میزان انطباق برنامه‌ی درسی دانشگاه فرهنگیان با صلاحیت‌های حرفه‌ای مورد نیاز دبیران مدارس متوسطه شهر اهواز. *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۱۲(۲۴)، ۷-۳۵. https://www.icsa-journal.ir/article_145752.html
- الماسی، حجت‌الله، زارعی زوارکی، اسماعیل، نیلی، محمدرضا، و دلاور، علی. (۱۳۹۹). بررسی طراحی و اعتباریابی الگوی آموزشی کارورزی بر اساس نظریه استاد شاگردی شناختی برای اجرای درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی*، ۱۶(۵۶)، ۱-۲۹. <https://doi.org/10.22054/jep.2020.22602.1835>
- بیکدلو، امیرمحمد. (۱۴۰۲). بررسی اهمیت دانش پداگوژی معلمان پیرامون برنامه‌های درسی دوره ابتدایی. پنجمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم. <https://civilica.com/doc/1759724>
- تسلیمی، مهناز، و مظفری، زهرا. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر کارورزی در توسعه حرفه‌ای معلمان. *نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش*، ۱۰(۱)، ۴۳-۵۰. <http://nama.ajaums.ac.ir/article-1-377-fa.html>
- جمشیدی توانا، اعظم، و امام‌جمعه، محمدرضا. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر کارورزی فکورانه در برنامه درسی تربیت معلم بر رشد شایستگی‌های دانشجومعلمان. *مجله علمی پژوهشی (پژوهش‌های برنامه‌ی درسی) انجمن مطالعات برنامه‌ی درسی ایران*، ۱۶(۱)، ۱-۲۰. <https://doi.org/10.22099/jcr.2016.3838>
- چراغی، نرگس، و سلیمانی، عادل. (۱۴۰۱). کارکرد کنش‌پژوهی در توسعه حرفه‌ای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان. *فصلنامه مدیریت دانشگاهی*، ۱(۳)، ۱۲۶-۱۵۰. <https://doi.org/10.22034/jam.2022.62498>
- خاکی، محمد، عروفازاده، شهرام، مستحفضیان، مینا، و نوید ادهم، مهدی. (۱۴۰۲). ابعاد چارچوب توسعه حرفه‌ای دانشجو معلمان (مطالعه موردی: رشته تربیت بدنی دانشگاه فرهنگیان). *فصلنامه تعالی تعلیم و تربیت و آموزش دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج*، ۲(۱)، ۹۸-۱۱۷. <https://civilica.com/doc/2474578>
- خروشی، پوران. (۱۴۰۱). بررسی دیدگاه فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان از میزان کارآمدی درس کارورزی در افزایش توان حرفه‌ای دانشجومعلمان. *فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران*، ۱۷(۶۴)، ۱۴۱-۱۷۲. <https://sid.ir/paper/1051298/fa>
- فانی، امیر. (۱۴۰۲). شناسایی و بررسی مولفه‌های دانش شخصی پداگوژی محتوای معلمان رشته آموزش ابتدایی. چهاردهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در تهران، ایران. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/2136267>
- فقیری، محمد. (۱۴۰۲). بررسی و تحلیل برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان: پژوهش اسنادی. *فصلنامه مطالعات سیاست‌گذاری تربیت معلم*، ۳(۳)، ۱-۲۳. <https://doi.org/10.48310/edup.2024.15620>
- علویان، فیروزه. (۱۳۹۸). بررسی اثر دانش محتوا بر روی پداگوژی دانش محتوا مبحث فتوسنتز در برخی دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی (مطالعه موردی). *فصلنامه پویا در آموزش علوم پایه*، ۵(۱۵)، ۱۴-۲۵. <https://sid.ir/paper/269566/fa>
- نصیری، حامد. (۱۴۰۲). بررسی تاثیر معلمان مجهز به دانش پداگوژی محتوا بر کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی. *کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، علوم آموزشی، حقوق و علوم اجتماعی*.
- محمودی، مهدی. (۱۴۰۳). شناسایی و تحلیل صلاحیت حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۱۰(۱۷)، ۱۰۹-۱۲۴. <https://doi.org/10.48310/itt.2023.3162>
- مهدوی، نسرين، نیکنام، زهرا، عطاران، محمد، موسی‌پور، نعمت‌الله، و عظیمی، محمد. (۱۴۰۳). سیر تحول دانش آموزش محتوا. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۱۰(۱۷)، ۱۸-۳۳. <https://doi.org/10.48310/itt.2023.3021>

نعمتی، شهرزاد، بدری گرگری، رحیم، و ارشد طالش مکاییل، محمد. (۱۴۰۳). برنامه پاسخ به مداخله از نوع سوم یادگیری اجتماعی هیجانی بر مشکلات رفتاری، ناگویی خلقی، پیوند مدرسه و تنظیم هیجانی: رویکردی سنتز پژوهانه. *روانشناسی افراد/استثنایی*، ۱۴ (۵۳)، ۲۶۱-۲۲۹. <https://doi.org/10.22054/jpe.2023.75356.2605>

References

- Aftabi, P. M., Ali Asgari, M., & Ghaderi, M. (2019). Designing content, pedagogical and technology knowledge model for first high school experiential science teachers in Kurdistan Province. *Research in Teaching*, 7(2), 161-188. <https://doi.org/10.34785/J012.2019.320> [In Persian]
- Aghaziarati, A., Ashori, M., & Norouzi, G. (2022). The parenting education programs for hearing impaired children: A narrative review. *Clin Exc*, 11 (4), 23-33. <http://ce.mazums.ac.ir/article-1-693-fa.html> [In Persian]
- Ahmadi, A., & Elhamian, N. (2020). Investigating the internship curriculum with the approach of training reflective teacher from the perspective of professors of Farhangian University. *Reserch in Teacher Education*, 3(2), 9-37. <https://sid.ir/paper/373096/fa> [In Persian]
- Ajani, O. A. (2019). Understanding teachers as adult learners in professional development activities for enhanced classroom practices. *Journal of Politics, Economics & Society*, 9(2), 195-208. <https://doi.org/10.31920/2075-6534/2019/9n2a10>
- Akbari, N., Mehralizade, Y., & Beiramipur, A. (2022). The compliance of teacher training university curriculum with the professional qualifications required from high school teachers. *Journal of higher education curriculum studies*, 12(24), 7-35. https://www.icsa-journal.ir/article_145752.html [In Persian]
- Alavian, D. F. (2019). Study the effect of content knowledge (CK) on pedagogical content knowledge (PCK) of photosynthesis in some elementary education teachers student (Case Study). *Quarterly journal of education in basic sciences*, 5(15), 14-24. <https://sid.ir/paper/269566/fa> [In Persian]
- Almasi, H. A., Zaraii Zavarki, A., Delavar, A., & Nili, M. R. (2020). Designing and validity of apprenticeship educational model based on cognitive student-teacher theory in Farhangian University. *Educational Psychology*, 16(56), 1-30. <https://doi.org/10.22054/jep.2020.22602.1835> [In Persian]
- Arias, V. B., Aguayo, V., Verdugo, M. A., & Amor, A. M. (2020). Differences in the support needs of children with developmental disabilities among groups of medical and behavioral needs. *Journal for Life and Environment*, 8, e9557. <https://doi.org/10.7717/peerj.9557>
- Bikdlo, A. (2023). Investigating the importance of teachers' pedagogic knowledge about primary school curricula. *The fifth national conference of professional researches in psychology and counseling with a teacher's perspective*. <https://civilica.com/doc/1759724> [In Persian]
- Cheraghi, N., & Sulaimany, A. (2022). The function of action research in the professional development of students and teachers of Farhangian University. *Journal of Academic Management*, 1(3), 126-150. <https://doi.org/10.22034/jam.2022.62498> [In Persian]
- Cooc, N. (2019). Teaching students with special needs: International trends in school capacity and the need for teacher professional development. *Teaching and Teacher Education*, 83(2), 27-41. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.03.021>
- Faghiri, M. (2023). A study and analysis of internship program of Farhangian university: A documentary research. *Teacher Education Policy*, 6(3), 53-76. <https://doi.org/10.48310/edup.2024.15620> [In Persian]
- Fanny, A. (2023). Identifying and examining the components of personal knowledge of content pedagogy of primary education teachers. *The 14th International Conference on Management and Humanities Research*. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/2136267> [In Persian]
- Goldhaber, D. (2019). Evidence-based teacher preparation: Policy context and what we know. *Journal of Teacher Education*, 70(2), 90-101. <https://doi.org/10.1177/0022487118800712>

- Hallahan, D. P., Pullen, P. C., & Kauffman, J. M. (2023). *Exceptional learners: An introduction to special education* (15th Ed). Published by Pearson Education, Inc.
- Hornby, G. (2012). Inclusive education for children with special educational needs: A critique of policy and practice in New Zealand. *Journal of International and Comparative Education*, 1(1), 52-60. <https://doi.org/10.14425/00.36.40>
- Hornby, G., & Kauffman, J.M. (2024). Inclusive Education, Intellectual Disabilities and the Demise of Full Inclusion. *J Intell*, 12(2), 1-11. <https://doi.org/10.3390/jintelligence12020020>
- Jamshidi Tawana, A., & Imam Jumei, M. (2015). Investigating the impact of intellectual internship in the teacher training curriculum on the development of student teachers' competencies. *Scientific research journal (curriculum studies) Iranian curriculum Studies Association*, 6(1), 1-20. <https://doi.org/10.22099/jcr.2016.3838> [In Persian]
- Jeffery, J., Force, C., & Cannon, J. G. (2023). Describing the professional development needs of preservice business education teachers. *The Journal of Research in Business Education*, 63(1), 49-60. <https://jrbe.nbea.org/index.php/jrbe/article/view/95>
- Jeffery, J. (2020). Delineating requirements, responsibilities, and expectations of current business education teachers. *Online Journal of Workforce Development and Education*, 10(1), 1-13. <https://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1240&context=ojwed>
- Khaki, M., Arufzadeh, Sh., Mostafaezian, M., & Navid Adham, M. (2023). The dimensions of the professional development framework of student teachers (case study: Physical education field of Farhangian University). *Quarterly journal of excellence in education and training, Islamic Azad University, Karaj Branch*, 2(1), 98-117. <https://civilica.com/doc/2474578> [In Persian]
- Khorooshi, P. (2022). The perspectives of teacher training university graduates on the efficiency of internship courses in increasing student-teacher professional ability. *Journal of Curriculum Studies*, 17(64), 217-248. <https://sid.ir/paper/1051298/fa> [In Persian]
- Mahdavi, N., Niknam, Z., Attaran, M., Mousapour, N., & Azimi, M. (2024). The evolution of pedagogical content knowledge from the beginning until now: the history of an idea. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 10 (17), 17- 34. <https://doi.org/10.48310/ITT.2023.3021> [In Persian]
- Mahmodi, M. (2023). professional competence of teachers of exceptional education. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 10 (17), 109 - 125. <https://doi.org/10.48310/ITT.2023.3162> [In Persian]
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers' college record*, 108(6), 1017-1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684>
- Morrow, R., Rodriguez, A. and King, N. (2015). Colaizzi's descriptive phenomenological method. *The Psychologist*, 28(8), 643-644. <https://doi.org/10.1016/j.jcin.2015.03.004>
- Nasiri, H. (2023). Investigating the impact of teachers equipped with content pedagogy knowledge on educational quality and academic progress of students in primary school. *International conference of humanities, educational sciences, law and social sciences*. [In Persian]
- Nemati, S., Badri, R., & Arshadtaleshmekaeil, M. (2024). The response to intervention program of third type of social-emotional learning on behavioral problems, alexithymia, school bounding and emotional regulation disability: A Synthesis-Research Approach. *Psychology of Exceptional Individuals*, 14(53), 229-261. <https://doi.org/10.22054/jpe.2023.75356.2605> [In Persian]
- Rutten, L. (2021). Toward a theory of action for practitioner inquiry as professional development in preservice teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 97(2), 103194. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103194>
- Shulman, Lee. (1992). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 52(1), 1-13. <https://doi.org/10.17763/haer.57.1.j463w79r56455411>

Taslimi, M., & Mozafari, Z. (2022). The impact of professional internship on teacher professional development. *Journal of educational studies*, 10(1), 43-50.
<http://nama.ajaums.ac.ir/article-1-377-fa.html> [In Persian]